

Circus noch rugbyveld: het spanningsveld tussen politiek, overheid en pers

Eric Goubin

Kortom, 21 mei 2008

Context

- **KHMechelen**
  - Opleiding professionele bachelor Journalistiek, tweede jaar
  - Overheidscommunicatie, docent E. Goubin
  - +/- 100 studenten => +/- 150 interviews
- Thema: spanningsveld & evolutie in de **relatie tussen politiek, overheid en pers**
  - Doelgroepen: journalisten, mandatarissen, communicatiemedewerkers en woordvoerders bij overheidsinstellingen => van lokaal tot federaal niveau
  - Periode: november 2007-januari 2008
  - Momenteel +/- 40% verwerkt => deze zomer volgt de rest...

1.

**Communicatieambtenaren,
woordvoerders en mandatarissen
over de journalisten**

Koele minnaars

- **Over het algemeen hebben we een goede, professionele relatie met journalisten**
  - *“Als de pers merkt dat je heel open beschikbaar bent in je communicatie, zijn dat over het algemeen heel goede ervaringen.”* (een woordvoerder van een EVA)
  - *“We hebben een heel goede verstandhouding met de journalisten en mogen zeker niet klagen over een agressieve pers. We maken zelf heel veel persberichten en die worden heel goed overgenomen.”* (een communicatieambtenaar van een Vlaamse provincie)

- **Koele minnaars, met afhankelijkheid én enige afstandelijkheid t.o.v. elkaar**
  - *“We zijn geen vijanden. Ik probeer de pers correct en gelijk te informeren en te behandelen. Tegelijk probeer ik ook niet om echte vriendschap op te bouwen. Een beperkte maar toch reële afstand houden lijkt mij het beste.”* (een burgemeester)
  - *“In België heb je eigenlijk tout court al weinig journalisten. Dat betekent dat de mensen die je bellen beseffen dat het goed mogelijk is dat ze niet veel later weer een beroep op je moeten doen.”* (een federale communicatieambtenaar)
  - *“Het is een beetje een vreemd huwelijk. Soms prettig, soms ook gedwongen en wat vijandig. Men zegt wel eens dat we elkaar gebruiken, en dat is natuurlijk soms ook zo. Journalisten willen al eens een primeur of blijven graag op de hoogte van wat achter de schermen gebeurt. De politicus wil positieve berichtgeving over zijn of haar beleid. Het is geven en nemen.”* (een minister)

Evoluties?

- **Het was vroeger niet beter.**
  - *“Toch was het vroeger niet beter. Toen stonden de media onder grotere politieke druk, en waren ze door verzuiling en politisering meer gekleurd. De banden tussen journalisten en politici waren strikter en meer voorspelbaar.”* (een minister)
  - *“Het gaat er bij de pers de laatste jaren veel efficiënter en professioneler aan toe dan vroeger. En met het aanstellen van een woordvoerder voor het ministerie is er een toegankelijk en goed geïnformeerd contactpunt gekomen.”* (een Vlaamse communicatieambtenaar)

- **Slecht of spectaculair nieuws blijven het goed doen.**
  - *“Er is nog altijd een evolutie naar spektakel in de media.”* (een burgemeester)
  - *“Er is nu misschien meer aandacht voor exclusief of sensationeler nieuws, waardoor de politici soms media verwijten te weinig maatschappelijk relevante berichten te brengen.”* (een minister in de Vlaamse regering)
- **De overheid wordt minder afhankelijk van de pers, en creëert meer en meer haar eigen kanalen.**
  - *“Websites nemen nu ook een heel belangrijke rol in zodat de burger rechtstreeks aan informatie kan komen.”* (een burgemeester)

- **Er is een verschil tussen gedrukte en audiovisuele media.**
  - *“Enerzijds heb je de journalisten die voor TV of radio werken. Zij zoeken steeds naar die ene pikante zin die dan nog controversieel is. Anderzijds heb je de geschreven pers die op dat vlak minder veeleisend is, al gebeurt het bij hen soms ook.”* (een lid van het Vlaams Parlement)
  - *“De communicatie van een parlements lid verloopt voornamelijk via de kranten. Langs audiovisuele media lukt ons dat nooit, omdat zij enkel werken met een vast aantal personen die al een bepaalde status hebben.”* (een lid van het Vlaams Parlement ; ook schepen)

Journalisten: hoe langer hoe minder

- **Het aantal journalisten neemt af.**

- *“Op het lokale vlak is er vaak een tekort aan goede journalisten.”* (een burgemeester)
- *“Bij een persconferentie zie je meestal vier tot maximum vijftien journalisten. Omdat iedereen elkaar kent bouw je een persoonlijke relatie op. Door de kleinschaligheid van het perslandschap is het vrijwel onmogelijk om slechte ervaringen te hebben.”* (een Vlaamse communicatieambtenaar)

- **Er zijn minder en minder gespecialiseerde journalisten**

- *“60 à 70% van de keren dat ik werd geïnterviewd was het de eerste en de laatste keer dat ik de journalist in kwestie sprak.”* (een federale communicatieambtenaar)

- **Het aantal kritisch ingestelde journalisten neemt af:**
  - *“Een persbericht wordt dikwijls te makkelijk als correct aangenomen. Ik verspreid waarheidsgetrouwe info, maar wat met bedrijven die een goednieuwsshow verkondigen terwijl ze misschien wel afval lozen?”* (een Vlaamse communicatieambtenaar)
  - *“Men staat minder kritisch tegenover de informatie die wij verspreiden. Het lijkt alsof aangenomen wordt dat alles wat in een persbericht maakt al gewikt en gewogen werd. Dat is ook zo. Maar het is schering en inslag dat ik in kranten en tijdschriften geciteerd word door een journalist die ik nooit heb gesproken.”* (een federale communicatieambtenaar)
  - *“Journalisten stellen zich snel tevreden met wie ze interviewen omdat ze onder druk staan van de deadline en de concurrentie.”* (een federale communicatieambtenaar)

Journalisten: arm maar proper?

- **Hoe slim moeten journalisten zijn?**

- *“Heel regelmatig moet ik een en ander heel simplistisch uitleggen om de materie voor de journalist in kwestie verteerbaar te maken.”* (een federale communicatieambtenaar)
- *“Journalisten worden dommer.”* (een federale communicatieambtenaar)
- *“Ze schrijven veel te vaak over zaken waar ze absoluut niks van af weten.”* (een burgemeester)

- **Journalisten hebben het niet makkelijk en er heerst veel compassie:**
  - *“Politici hebben een zwaar leven, maar de meeste journalisten ook.”* (een woordvoerder van een federale minister)
  - *“Ik krijg veel sollicitaties van journalisten die liever hier komen werken dan bij VTM of De Standaard. Bij ons heb je minder de druk van adverteerders of kijkcijfers, maar is er veeleer een kwaliteitsdruk.”* (een Vlaamse communicatieambtenaar)
  - *“De journalist probeert te overleven in een concurrentieel heel scherpe en moeilijke omgeving.”* (een federale communicatieambtenaar)
  - *“Een journalist verdient niet veel terwijl hij of zij gerust ergens veel gemakkelijker en meer zou kunnen verdienen als communicatieverantwoordelijke.”* (een federale communicatieambtenaar)
  - *“Er is een tekort aan goede lokale journalisten. Dat ligt ongetwijfeld aan de lage vergoeding voor freelance journalisten. Zij hebben geen tijd om dagen aan een artikel te besteden.”* (een burgemeester)

Objectiviteit & verantwoordelijkheid

- **Journalisten hebben een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid.**
  - *“Hun verantwoordelijkheid is torenhoog. Ze kunnen mee een vernietigend negativisme stimuleren of een opbouwend optimisme realiseren. Ze kunnen ook gemeenschapsgevoel aanwakkeren of individualisme bevorderen.”* (een minister)
- **Journalisten moeten objectief berichten.**
  - *“Journalisten moeten nieuws brengen, objectief zijn, voldoende feiten checken en misschien iets meer inspanningen doen om een verhaal te checken.”* (een Vlaamse communicatieambtenaar)
  - *“Ik verwacht dat een journalist niet zo maar volledig een persbericht overschrijft. Van mij mogen ze er kritische bedenkingen bij verwoorden. Wel apprecieer ik het als journalisten de boodschap in een correcte vorm weergeven en ze hun informatie checken of dubbel checken.”* (een lid van het Vlaams Parlement)

- **Journalisten zijn niet neutraal.**

- *“journalisten zijn over het algemeen kritische geesten die meestal niet geheel neutraal zijn.”* (een Vlaams minister)
- *“Het zijn gedreven mensen met een grote beroepseer, soms zelf een beetje ijdel.”* (een woordvoerder van een federaal minister)
- *“Die ene krant (De Morgen) heeft een duidelijk politieke anti CD&V-pen.”* (verschillende CD&V mandatarissen)
- *“Journalisten zijn zelf mediavedetten geworden. Ze treden steeds meer in de plaats van de politicus.”* (een lid van het Vlaams Parlement)

De overheidscommunicatoren over zichzelf

- **De communicatie is sterk verbeterd sinds er communicatieambtenaren en/of woordvoerders zijn.**
  - *“Vroeger hadden we geen aanspreekpunt voor de pers, en kwamen we al te vaak negatief in het nieuws. Het ging nooit snel genoeg en het ging nooit goed genoeg. Sinds we een woordvoerder hebben is dat sterk verbeterd.”* (een burgemeester)
  - *“Journalisten kunnen er nu op rekenen duidelijke, accurate en snelle info te krijgen.”* (een burgemeester)
  - *“Toen ik vroeger staatssecretaris was had ik een communicatiedienst, zij het een zeer stille. Dat zou nu niet meer kunnen.”* (een voormalig staatssecretaris)

- **De communicatieambtenaar moet neutraal zijn:**
  - *“Mijn opinie is irrelevant en deel ik zelden of nooit. Als ik die als woordvoerder ten toon zou spreiden, dan zou je wat meemaken!”* (een federale communicatieambtenaar)
- **We moeten meer rekening houden met agenda en planning van de journalisten**
  - *“We moeten meer respect hebben voor hun agenda, en niet altijd op het laatste nippertje laten wanneer er een persconferentie is. Journalisten hebben ook een hekel aan onnodige persconferenties.”* (een gemeentelijke communicatieambtenaar)
- **Dansen op het slappe koord**
  - *“Als communicatieambtenaar moet ik een moeilijk pad bewandelen. Ik moet eerlijk en objectief blijven. Maar ik moet aan de andere kant ook mijn stad verdedigen. Het is mijn taak om “onze” mensen te beschermen. Soms beland je daardoor in een grijze zone, maar zolang de regels van de deontologie niet geschonden worden, moet je jouw mensen blijven verdedigen én proberen het imago op te krikken.”* (een stedelijke communicatieambtenaar)

2.

Journalisten over communicatieambtenaren, woordvoerders en mandatarissen

Transparante overheid, bereikbare overheid?

- **Het was vroeger niet beter.**

- *“Vroeger vonden heel wat besturen dat een krant het publicitaire luik was van hun politieke strekking. Nu wil een krant vooral als product verkocht en gelezen worden door zo veel mogelijk mensen, ongeacht hun strekking.”* (een lokale freelance journalist voor GvA)
- *“De essentie is hetzelfde gebleven. De communicatie is natuurlijk wel een pak professioneler geworden. Toen ik begon riepen ministers mij nog persoonlijk op de koffie. Nu is het milieu helemaal afgeschermd. Er zijn woordvoerders, communicatiebureaus, spindokters, enzovoort.”* (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)
- *“Vroeger was een journalist iemand die af en toe eens bij de ministers op audiëntie mocht komen. Met een beetje geluk mocht je een of twee vragen stellen, en dan was het afgelopen. Nu is die hiërarchie helemaal weggefallen, en gelukkig maar. (een journalist van Knack)*

- **Politici blijven doorgaans vlot bereikbaar, al is er soms een tussenstation ingebouwd**
  - *“Politici zijn altijd blij dat ze in de belangstelling komen. Ze doen altijd heel erg hun best om u goed te woord te staan.”* (een lokale free lance journaliste)
  - *“Vroeger waren de contacten ook persoonlijker. Nu stuurt elk bestuur zijn boodschap uit via een communicatieverantwoordelijke. Ook e-mailgebruik creëert meer afstand.”* (een lokale freelance journalist voor GvA)
- **Communicatiemedewerkers zijn niet altijd even beschikbaar.**
  - *Woordvoerders van ministers zijn meer beschikbaar dan de woordvoerders van de administraties. Die zijn minder bereikbaar, en zeker niet buiten de kantooruren.”* (Journalist De Tijd)
  - *“Sommige ambtenaren leven nog met een 9 to 5 gedachte, terwijl je als journalist andere uren klopt. Krantenjournalisten hebben vaak wat meer tijd, maar als radiojournalist heb je dan wel een ernstig probleem. Maar er zijn ook veel medewerkers of woordvoerders die je echt op elk uur van de dag kan opbellen.”* (journaliste BvL)

Overheidscommunicatoren: meer & beter?

- **Communicatieambtenaren en medewerkers worden hoe langer hoe professioneler.**
  - *“Die mensen zijn goed opgeleid, kennen hun vak en dat zorgt voor een vlotte communicatie met de overheid.”* (een VRT-televisiejournalist)
  - *“Die mensen waar ik dagelijks mee werk zijn doorgaans heel professioneel bezig. Sommigen zijn zeer goed opgeleid en weten exact welke boodschap ze moeten overbrengen aan de pers.”* (journalist DS)
  - *“Ik heb er goede tot zeer goede ervaringen mee, op enkele uitzonderingen na.”* (journaliste RTV)
  - *“De meeste besturen zijn meer beschikbaar en open dan vroeger. Op alle politieke en institutionele niveaus is het besef gegroeid dat de pers en de media belangrijk zijn. De contacten tussen overheid en pers verlopen steeds beter.”* (een lokale freelance journalist voor HLN)

- **Alles loopt meer gestroomlijnd, met alle voor- en nadelen vandien**
  - *“Stroomlijning is een evolutie die al langer aan de gang is. Enerzijds is het goed en noodzakelijk dat je als journalist weet bij wie je terecht kan. Anderzijds is het zo dat ze op die manier de infostroom kunnen controleren, waardoor de kans op lekken of schandalen minder groot is. Een goede journalist kan door die façade heen kijken.”* (journaliste BvL)
  - *“Ik begrijp woordvoerders van een minister wel. Ze moeten zien dat hun minister punten scoort bij het volk. Alles draait bij politici uiteindelijk om stemmen. Minder verkiezingen organiseren zou de kwaliteit van politieke overheidscommunicatie dus alleen maar ten goede kunnen komen.”* (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)
  - *“In principe is overheidscommunicatie een goede zaak. Maar als je die uitsluitend in handen geeft van de betrokken instantie, dan riskeer je een vertekend beeld te krijgen.”* (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)

- **Communicatieambtenaren moeten leren (nog) gericht de pers aan te spreken**
  - *“Al te vaak worden alle journalisten die in het bestand van een instelling staan aangeschreven over zaken waar de de meerderheid van hen niets mee kan doen.”* (journaliste RTV)
  - *“Communicatiemedewerkers zijn ofwel oude rotten die gespecialiseerd zijn in het nietszeggende. Ofwel zijn het gemotiveerde praatgrage jonge medewerkers die voldoende antwoord geven op vragen, maar door een overaanbod van nieuwsberichten hun eigen exclusiviteitswaarde doen dalen.”* (een lokale freelance journalist van HLN)
  - *“Ik verwacht vooral juiste en volledige informatie. Geen doorverwijzingen. Iemand die de zaken helder stelt en daarvoor ook de verantwoordelijkheid opneemt.”* (een lokale freelance journalist voor GvA)
  - *“Ze geven hoge ambtenaren nu ook een vorm van mediatraining. Dat betekent soms dat ze veel en mooi praten, maar weinig zeggen.”* (een journalist van Knack)

Lang leve de recente regelgeving

- **Lang leve de openbaarheid van bestuur**

- *“De wet Openbaarheid van bestuur is een godsgeschenk. Daardoor hebben we aanzienlijk meer toegang tot overheidsdocumenten dan in het verleden. Vroeger gold het principe ‘alles is geheim’ ” (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)*

- **Lang leve de wet op het bronnengeheim**

- *“Ook de wet op het bronnengeheim is een positieve evolutie. Nu kan een ambtenaar ons bijvoorbeeld, zonder vrees voor het verliezen van zijn of haar baan, verdachte documenten bezorgen. Men kan ons vandaag toch niet meer verplichten om onze tipgevers bekend te maken.” (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)*

- **Lang leve het spreekrecht van ambtenaren**

- *“Tot nog niet zo lang geleden schrok een ambtenaar zich een ongeluk als je opbelde. Meestal werd je doorverwezen naar het kabinet. Maar de jongste jaren is heel wat veranderd. Daar waar ambtenaren vroeger een soort zwijgplicht hadden, hebben ze nu een soort spreekrecht verworven. In het begin moesten die daar zelf aan wennen.” (een journalist van Knack)*

Koele minnaars?

- **Koele minnaars, met afhankelijkheid én enige afstandelijkheid en zelfcensuur t.o.v. elkaar**
  - *“Een pint drinken met de minister of burgemeester moet kunnen, maar een zeker afstand moet in acht genomen worden. (journaliste RTV)*
  - *“De relatie tussen politici en journalisten is een soort van samenwerking. Zo gebeurt het ook dat journalisten bepaalde zaken die ze weten niet schrijven. Op dergelijke manier kan je wel vertrouwen winnen. Als je nieuw bent of als je eens iets geschreven hebt waarmee politici niet gediend waren, verloopt die samenwerking moeilijker.” (een lokale free lance journaliste)*
  - *“Ze houden de relatie met de pers best sober. Want beloftes over exclusieve berichten en primeurs, dat loopt toch meestal fout. Als ze antwoorden op de vragen van de pers is het al best in orde.” (lokale freelance journalist HLN)*

- **In België valt het nog mee.**

- *“Hier laten journalisten tenminste je privéleven met rust.”* (een federaal parlementslid)
- *“In Nederland houden de rijksvoorlichters de pers op afstand. De Nederlandse journalist krijgt er misschien maar één keer per jaar de mogelijkheid om een minister face-to-face te interviewen. Zo’n vaart zal het hier niet lopen.”* (een hoofdredacteur van een Vlaamse krant)

Diversiteit

- **De ene overheid is de andere niet, ook niet op het vlak van communicatie**
  - *“Vooral op lokaal niveau is de communicatie tussen de journalisten en de diensten vaak nog onvoldoende open. Er bestaat soms nog steeds een terughoudendheid tegenover de pers in de landelijke gemeenten.”* (een regionale journaliste voor HN)
  - *“Mijn ervaringen met de gemeentebesturen van de acht gemeenten waarin ik actief ben variëren van heel positief tot tamelijk negatief.”* (een regionale freelance journalist voor Radio 2 en HN)
  - *“Verhoudingsgewijs verloopt de communicatie met justitie en bij het parket het meest moeizaam.”* (verschillende journalisten)
  - *“Ik heb erg positieve en ronduit slechte ervaringen. Dat gaat van het ruim beschikbaar stellen van alle informatie tot het weigeren van medewerking. Van het afraden om sommige artikels te schrijven tot het sterk aanbevelen om iets in de pers te forceren. Van volledige inzage in een dossier tot een nietszeggende summiere tekst.”* (een lokale freelance journalist voor GvA)

Journalisten over zichzelf

- **Er is een groot personeelsverloop**
  - *“De pers is vaak een allegaartje van steeds wisselende jonge mensen met enkele ouderlingen ertussen. Steeds andere, jonge reporters die voor meerdere media werken. Ik denk dat communicatiemedewerkers het moeilijk kunnen vatten. (een lokale freelance journalist van HLN)*
- **“Onderzoek”sjournalisten?**
  - *“Onderzoeksjournalisten wekken wel eens de indruk dat ze hard moeten werken aan hun verhalen. Maar ik weet dat veel van die journalistieke onderzoeken staan of vallen met één of twee goedgeplaatste bronnen. Als je het geluk hebt een van die bronnen aan de telefoon te krijgen op een goed moment, heb je een geweldig verhaal. Moeilijk zou ik dat dus niet noemen.” (een journalist van Knack)*
- **Wat met presenteerblaadjes?**
  - *“Ik krijg het nieuws doorgespeeld via persberichten, maar het gebeurt wel dat er achter die berichten vaak interessant nieuws schuilt. Dan is het mooi als je dat kan uitvissen. Anders leest men in elke krant gewoon het zelfde verhaal.” (een lokale freelance journalist voor GvA)*